

בינ"ו עמ"י עש"ו

קונטרס

מגיד דבריו ליעקב

תניינא

שיחות מוסר על סדר פרשיות השבוע

כולל

דברי חיזוק והתעוררות
בענייני עבודת ה'

נסדר ונערך משיחות מוסר
שנאמרו במקהלות על ידי
הגאון הגדול

רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת 'כף החיים'

בצירוף חידו"ת על הפרשה

פרשת וזאת הברכה

ירושלים עיה"ק תוכב"א
תשפ"א לפ"ק

שיחות מוסר אלו הנדפסים כאן בס"ד, נסדרו ונערכו מתוך קלטות של שיחות מוסר שנמסרו בשנת תשמ"ו בירושלים ת"ו. ואם שגיתי, איתי תלין משוגתי. ובקשתינו שטוחה לפני המעיינים הי"ו, כי כל שגגה וטעות יתלו בחסרון דעת העורך, ואנא יעמידוני על טעותי.

בסוף החוברת מצורף מאמרים על פרשת השבוע, ממאמרי רבינו שליט"א על התורה כת", אשר רובם רואים אור לראשונה כאן בס"ד.

ניתן להצטרף לרשימת התפוצה

במייל: 8542164@gmeil.com

ניתן להשיג את החוברות
בנקודות המכירה
של י. בלוי בבתי הכנסת

©

כל הזכויות שמורות

אין לצלם להעתיק לשכפל וכל כיו"ב,
בלא רשות מפורשת בכתב מהמחבר

הערות והארות תיקונים יתקבלו בשמחה,
ובעז"ה יתוקנו במהדורה הבאה

להערות והארות
ניתן לפנות בשעות בין הסדרים
לפלאפון מספר 0548-542-164

פרשת וזאת הברכה

מפתח העניינים

מצות הסוכה מנשאת ומרוכזת את ישראל / מצות ארבעת המינים מגבירה יד ישראל על האומות / הזהירות בקיום המצוות לכתחילה / מי לה' אלי / מרכבת המלך עוברת עכשיו בכפר שלנו / זכות הלוחמים את מלחמת ה' בדור האחרון גדולה לאין שיעור

מפתח חידושי תורה

- א. בענין תרי"ג מצוות..... יט
- ב. בענין בני לוי מולים היו במדבר..... כב
- ג. בענין וימת שם משה עבד ה' על פי ה'..... כג
- ד. בענין אשר עשה משה לעיני כל ישראל..... כה

הלימוד בחוברת זו מוקדש לעילוי נשמת

מסעודה בת חסיבה	אליהו מאיר בן סימי	יפה בת עליה
שמועון בן עליה	יוסף בן אסתר	פיבי בת חסיבה
מסעוד בן אסתר	סימי בת חנה	מרגלית בת סימי
יצחק שלום בן צ'לחה חנה	שולמית בת כחילה רחל	יעקב בן עליה
	תנצב"ה	

מצות הסוכה מנשאת ומרוממת את ישראל

בעזרת ה' יתברך, נראה לעיני בעניני דיומא, וכן בעניני הפרשה שקוראים בשמחת תורה, וזאת הברכה.

בחסד האל זכינו להגיע למועד השמח ביותר בשנה, חג הסוכות, 'זמן שמחתנו'. באמת, כל מי שמסתובב עכשיו בחוצות קריה, רואה איך שכולם שמחים וצוהלים, אך עלינו להתבונן קצת בפנימיות מעלת החג הזה.

הרמח"ל בספרו דרך ה' (החלק הרביעי), עומד לבאר את 'מצוות הזמנים', כלומר, כל המצוות שיש במועדים, מה ענינם ומה מונח בהם. וכותב שם הרמח"ל: ענין הסוכה והלולב הוא כי הנה ענני הכבוד שהקיף הקב"ה את ישראל, כשיצאנו ממצרים הקב"ה הקיף אותנו בשבעה ענני כבוד. לשם מה הקב"ה חיפה אותנו בשבעת העננים הללו? לשם מה?! - אומר הרמח"ל, מלבד תועלתם הגשמית שהיה לסכך עליהם ולהגן בעדם, העננים הגינו עלינו מפני החום והשרב הכבד ששורר במדבר, עוד היתה תולדה גדולה נולדת מהם בדרכי הרוחניות. ענני הכבוד שהקב"ה הקיף בהם את ישראל, הולידו והביאו לנו גם תועלת גדולה ונשגבה, בבחינה רוחנית.

והוא, מפרש הרמח"ל, כמו שעל ידי העננים ההם היו נמצאים ישראל מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ, שהרי העננים היו גם מתחת לעם ישראל, כך שעם ישראל היה מוקף ומכוסה ממש מכל צדדיו בעננים, 'מובדלים לבדם ונשואים מן הארץ' - מנותקים מן הגשמיות ומרוממים ונישאים מעל גבי הארץ, כך היה נמשך להם מציאות הארה המשכנת אותם לבד נבדלים מכל העמים. כמו שהיינו מובדלים על ידי העננים מן הארץ והקרקע, כך היתה נמשכת לנו הארה שעשתה אותנו נבדלים ונפרדים מכל העמים, מנושאים ומנוטלים מן העולם הזה עצמו ועליונים ממש על כל גויי הארץ.

זו היתה התועלת הגדולה שהיתה לישראל בענני הכבוד, שהיתה כאן בחינה של 'ורוממתנו מכל הלשונות', כלל ישראל היה מובדל, נשוא ומרומם על כל גויי הארץ. **ודבר זה שנעשה בשעתו לישראל**, בעבור מה נעשה? - להביא אותם למעלה העליונה הראויה להם. שכלל ישראל יתקדש ויטייחד להיות עם סגולה לבורא עולם. ולא היתה הארה זו בגדר של 'קדשה לשעתה' לבד, אלא היה זה 'קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא'. ונמשכת תולדתו זאת לכל אחד מישראל לדור דורים. ההבדלה הזו מן הארץ ומגויי הארץ, נמשכת לכל אחד מישראל בכל הדורות. שאמנם אור קדושה נמשך מלפניו יתברך, הקב"ה באהבתו אותנו מוריד לנו שפע של קדושה, המקיף כל צדיק מישראל ומבדילו מכל שאר בני האדם. כל צדיק שעובד את ה', זוכה להבדלה הזו מכל האנשים, ומנשאו למעלה מהם ומשימו עליון על כולם.

וכאן מוסיף הרמח"ל: ומתחדש דבר זה בישראל בחג הסוכות על ידי הסוכה. מי שרוצה לזכות לאור הקדושה הזה שנמשך מה' יתברך ואשר נותן לאדם להתרומם ולהתנשא מהארץ הגשמית, צריך לדעת שעכשיו זה הזמן המסוגל לזה, ועל ידי הסוכה הוא יכול לקבל את זה. **ולכן** נכון וראוי מאוד שכל אחד יקבע את עיקר משכנו ואת עיקר דירתו בסוכה, וכנשצרך לצאת לדברים המוכרחים לו יצא בעל כרחו ושלא בטובתו. ולא כאותם אלו שלמרות שיש להם סוכה, הם בקושי נמצאים בה, ורק עושים לשם כמה גיחות ביום מידי פעם, כדי לבדוק שהכל בסדר שם ולא יגנבו להם את הקישוטים... וכמו שאחד סיפר לי שהוא נמצא בסוכה הרבה כי הוא צריך לשמור שלא יגנבו לו משם את הטייפ הגדול שלו שהביא לסוכה... על אדם לדעת את הדבר הנפלא הזה, שעל ידי הסוכה הוא זוכה לקדושה הזו שמרוממת את ישראל מכל הלשונות ומבדילה אותם מכל האומות, ומנשאת אותם מעל הארץ הגשמית, מקדשת ומרוממת אותם.

והרוממות מעל הקרקע, מעל החומר, היא היא עיקר מגמתנו. הנה ידוע שישנה מצוה מן התורה, שעל כל ישראל לעלות ברגלים אל בית המקדש, ומצוה זו נקראת 'עליה לרגל'. ולכאורה למה נקראת מצוה זו עליה לרגל, ולא עליה ברגל? אלא, שהרגלים של האדם נוגעים כל הזמן בקרקע ומחוברות לעולם הזה, ולכן הרגל עצמה צריכה עליה ורוממות. מתי העליה של הרגל? שלוש פעמים בשנה. בזמן שאדם עולה ברגליו לירושלים ונכנס לבית המקדש ורואה כהנים בעבודתם ולויים בדוכנם וישראל במעמדם, ורואה את אותם עשרה ניסים שנעשו בבית המקדש, גם אם בכל השנה כולה הוא מחובר לחומר ולגשמיות, עכשיו נכנסת בו חיות קדושה ורוממות, ומזה הוא מתעורר להיות ירא שמים ועבד נאמן לה' יתברך. וכמו שכתב התשב"ץ שהנהגה של בית המקדש היא הנהגה שלא שייכת בכלל לעולם הזה, אלא היא הנהגה של לעתיד לבוא. וכשאדם רואה את זה הוא מתרומם מעל הקרקע, ונמצא אם כן שזו עליה לרגל היא, כי הרגל עצמה מתרוממת מעל הקרקע ומתנתקת מהגשמיות^א. [ועיין בדברי התוספות בבא בתרא (כ"א א' ד"ה כי מציון) ע"ש].

א. לכן הגמרא במסכת נזיר אומרת (דף נא.) שהעקב של האדם הוא ה'בשר המת שבחי'. הגמרא שם דנה במה שידוע שמת מטמא, ולא רק המת מטמא, אלא גם עצם מן המת מטמא. ואפילו הרקב של המת, דהיינו אחרי שהמת נרקב ויש ממנו רק רקבובית, גם הוא מטמא. ואמנם יש בזה תנאים, שדווקא רקב ממת אחד מטמא ולא משני מתים, ועוד תנאים. ומסתפקת הגמרא האם רקב שבא מעקיבו של מת גם הוא מטמא או לא, וביארו המפרשים (רש"י ותוספות שם) את צדדי הספק, כי העקב, גם בשעה שהאדם חי הוא מת. בקושי יש דם בעקב, ואם אדם ידקור את עצמו בעקב, בקושי ירגיש את הדקירה. ולמה באמת בעקב אין חיות? כי העקב הוא המקום היותר קשור ויותר מחובר לעולם הזה. האדם דורך ופוסע על הקרקע ברגל, והרגל היא שמונחת ומחוברת לעולם הזה. ברגע שהכף רגל התחברה

ובפרט כך זה בחג הסוכות, שבו יש את 'בית השואבה', ששואבין בו מים. וכי רק מים שואבים בו? תורה שואבים בו, וכמו שאמרו רבותינו (תענית ז). אין מים אלא תורה, וכמו שכתב הערוך לנר בשיטת הרמב"ם.

והתורה מביאה לידי רוח הקדש (עבודה זרה כ:). והוא שהביאו התוספות (סוכה נ: את דברי הירושלמי (סוכה פ"ה ה"ה) על 'יונה בן אמיתי שמעולי רגלים היה, והגיע לבית המקדש לשמוח בשמחת בית השואבה, ומיד שרתה עליו רוח הקדש ונתנבא. כי מי שהוא בבחינה הזו של עולי רגלים, שהוא מתרומם ומתנשא מעל הקרקע החומרית והגשמית, יכול להגיע למדרגה נשגבה שכזו של רוח הקדש. ובפרט ובמיוחד זה כך בחג הסוכות, אשר כמו שכתב הרמח"ל זהו הזמן בו יש את ההארה הזו שמבדילה ומרוממת את ישראל, וזהו הטעם למה החג הזה הוא הוא 'זמן שמחתנו'.

מצות ארבעת המינים מגבירה יד ישראל על האומות

זה ענין הסוכה, אבל יש גם את ענין ארבעת המינים, וכמו שכותב הרמח"ל: אור ה' ב"ה מאיר על ראשם של ישראל ומעטירם, באופן שתהיה אימתם נופלת על כל אויביהם על ידי נטילת הלולב ומיניו. ארבעת המינים מומשיכים לישראל אור ה' השוכן על ראשם, והוא נותן להם עוז ותעצומות שגורם שנופלת על אויבי ישראל אימה ופחד.

והוא שאמר הכתוב (דברים כח, י) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. אנחנו ידענו תמיד שפסוק זה נאמר על תפילין כמו שאמרו בגמרא (מנחות לה:): שמי שיש לו תפילין על ראשו אומות העולם מתיראים ממנו, אך כאן אומר הרמח"ל שזה נכון גם לגבי ארבעת המינים. סיפר לי פעם רב זקן, שהוא זוכר איך שהיו היהודים במרוקו אומרים שהאתרוג הוא כמו רימון יד - 'גראנדה', והלולב הוא כמו הרובה. ובאמת כאן בדברי הרמח"ל אנחנו רואים שזו לא מליצה, כי באמת ארבעת המינים הם כלי הנשק של ישראל והם שמטילים פחד על הגויים ושונאי ישראל.

וכך אמרו בגמרא (סוכה לח:), שרב אחא בר יעקב היה תופס את הלולב ואומר "דין גירא בעיניה דשטנא", כלומר, לולב זה הוא חץ בעיניו של השטן. ואמנם לא כל אחד יכול לעשות כן, כדי שלא יבוא השטן להתגרות בו כמו שאמרו שם רבותינו, אך מכל מקום אנחנו רואים את מעלת ארבעת המינים וסגולתם.

בעולם הזה, היא מתה ואין בה חיות. לכן אומר הכתוב (משלי ה, ה) 'רגליה יורדות מוות', כי הרגלים הם סימן למקום של מיתה. וזו הסיבה שבאבות דרבי נתן (פרק ל"א) כתוב שרגלו של האדם היא מלאך המוות שיש בו.

ב. ומדוע אכן רב אחא בר יעקב יכל לומר כן ולא חשש להתגרות בשטן? ביאר האריז"ל הטעם, כי רב

ממשיך הרמח"ל: וכבר היו משיגים זה הענין בגילוי מיד, היינו צריכים לראות את זה בעינינו, איך כשכל אחד שלוקח לולב ומגנענו, מיד נופלת יראה ופחד על כל העמים, אילו לא היו החטאים מונעים אותנו. הסיבה שאנחנו לא רואים את זה, כיון שיש לנו חציצה ועיכוב בדבר, על ידי חטאינו. ואמנם על כל פנים מזדמן הדבר לצאת לפועל בזמנו. יבוא הזמן והגענועים האלו יפעלו את פעולתם ויטילו פחד ומורך אצל שונאי ישראל.

ועל ידי פרטיות מצות לולב כגענועיו והקפותיו משתלם ענין זה להתחזק שליטת ה' ב"ה על ראשם של ישראל ולהפיל אויביהם לפניהם ולהכניעם תחתם, עד שאומות העולם בעצמם יבחרו להיות עבדים לישראל. העבד אין לו שום מציאות בפני עצמו וכל כולו מבוטל לאדון שלו, שהרי לכן 'יד העבד כיד רבו', וברוב הפחד והיראה שייגרמו להם נענועי הלולב, יבואו העמים ויבקשו וירצו בעצמם להתבטל לישראל ולהיות עבדים להם.

אחא בר יעקב התנוצץ בו ניצוץ מיעקב אבינו ע"ה שנלחם בשרו של עשיו ויכל לו, ולכן גם נקרא שמו "בר יעקב".

ולכן מספרת הגמרא (קדושין כט:): שבעיר מגוריו של אביי היה מזויק בבית המדרש שדרכו היתה להזיק לתלמידים. יום אחד בא לעיר רב אחא בר יעקב ואביי הרגיש בו שהוא קדוש וחסיד [כמו שאומרת הגמרא בערובין דף סג. שרב אחא בר יעקב היה מופלג, ופירש רבינו חננאל 'מופלג גדול בחכמה מופלג משאר חכמים', וכ"כ רש"י ז"ל 'רב אחא בר יעקב הרבה מאד היה זקן וחכם'], וצוה אביי לכל אנשי העיר שלא יתנו לאורח ללון בביתם, בכדי שיהיה רב אחא מוכרח ללכת לישן בבית המדרש, יפגוש במזויק, ויהרגהו ברוב קדושתו ובגודל חסידותו.

ואכן, כך היה, ורב אחא נאלץ ללון בבית המדרש. ויהי בחצי הלילה נראה אליו המזויק בדמות נחש בעל שבע ראשים. עמד רב אחא בר יעקב בתפילה לבורא עולם וכרע בתפילתו שבע כריעות, ובכל כריעה וכריעה נפל ראש אחד מן הנחש, עד שבגמר תפילתו נפל ראשו האחרון ובטל מן העולם. למחרת כשפגש רב אחא בר יעקב את אביי סיפר לו את מה שאירע עמו בלילה ואמר לו שהיתה זו סכנה גדולה, אלא שהקב"ה עשה עמו ברוב חסדו נס ופלא.

וכתב שם המקנה בשם המגלה עמוקות, שבשבע הכריעות שכרע רב אחא בר יעקב פעל ועשה את התיקון שעשה יעקב אבינו קודם בואו אל עשיו וכמאמר הכתוב (בראשית לג, ג) "וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו", והיינו כי ברב אחא התנוצץ ניצוץ מנשמתו של יעקב, וכמו שהבאנו.

ומטעם זה רב אחא לבדו יכל לומר כן בלא לחשוש מהשטן. וכך ביאר האריז"ל את הפסוק (בראשית לג, ט) "ויאמר עשיו יש לי רב אחי", "רב אחי", כלומר, שעתידי גם רב אחא, מנצוץו של יעקב, לבא

והוא הענין שנאמר (ישעיה מט, כג) אפים ארץ ישתחוו לך והלכו אליך שחוח בני מענייך. אותם אלו שענו אותנו במשך אלפי שנות הגלות השחורה הזו, 'אפים ארץ', יבואו ויתבטלו אל ישראל כמו הארץ, וילכו שחוחים להיות עבדים לישראל. כי כולם ישתעבדו להם וישתחוו להם לקבל על ידי ישראל אור מאור ה' ב"ה השורה עליהם על ישראל, והנה תשפל כל גאוותם ויכנעו תחת ישראל וישבו על ידם אל עבודתו יתברך, ולזה הולך כל ענין הלולב.

כאן ביאר לנו הרמח"ל את ענין ארבעת המינים, ושורש הדברים נמצא בדברי רבותינו במדרש (ויקרא רבה פ"ל ס"ב), שם אמרו מה הטעם שישאל ישראל מנענעים בחג הסוכות? - משל לשנים שהיה להם דין ודברים ביניהם, האחד תובע את חבירו והשני טוען כנגדו, ועמדו במשפט לפני השופט. את מי מהם אתה רואה שיצא צודק בדין? זה שיוצא וצהלתו על פניו והוא צועק 'דין נצח'. אלו הם הנענועים שלנו שבהם אנחנו מכריזים 'דין נצח', כי באלו הנענועים גוברת יד ישראל על האומות, כדברי הרמח"ל.

והדברים האלו מחייבים אותנו בזריזות ובוהירות במצוה היקרה הזו. ראוי שיהיה לכל אחד ואחד ארבעת המינים ששייכים לו לבדו, ויהיו אלו ארבעת מינים מהודרים בתכלית ההידור, ולא כאלו שיוצאים בהם רק בדיעבד כמו הלולבים שספרו עליהם בגמרא (סוכה לא:): שהיו בני כרכים מורישים את לולביהם לבנים שלהם. הם היו כותבים בצוואה, 'הלולב שלי שזכיתי לקבל מאבא שלי, אני מוריש לבן פלוני'... והם היו עושים כך כי לא היו להם לולבים מצויים, אבל ב"ה עכשיו מצויים ארבעת המינים בשופי, וצריכים לקחת ארבעת המינים מהודרים, ולא להסתפק בקיום המצוה בדיעבד.

הזהירות בקיום המצוות לכתחילה

פעם באו אל החפץ חיים זצ"ל וספרו לו על שיש אנשים שמקצרים במצוות, וכל פעם שהם צריכים לקיים איזו מצוה, הם מקיימים אותה רק בדיעבד וגומרים איתה מה שיותר מהר. שמע את זה החפץ חיים ואמר, צריכים לדעת, שמי שמקיים את המצוות שלו באופן הזה, בעולם הבא הוא ישב במחיצתו של בנימין רעיא.

מי היה בנימין רעיא? הגמרא מספרת (ברכות מ:): על בנימין רעיא, בנימין רועה צאן, שהיה מברך את ברכת המזון בקיצור גדול, והיה אומר רק את המילים 'ברוך רחמנא מריה דהאי פיתא', ובוה סיים את ברכת המזון. יש כאלו שמצטערים, חבל שאנחנו לא יכולים גם כן לצאת ידי חובה בברכה קצרה שכזו, כדי שיוכלו לאכול שעה ולברך חצי דקה... רחמנא ליצלן מהאי דעתא. אמר החפץ חיים, אותם אלו שמקצרים במצוות ועושים אותם רק כדי לצאת ידי חובה ובמינימום האפשרי, ישבו במחיצתו של בנימין רעיא הזה. והסברא נותנת שעל מה ידברו שם בבית המדרש של בנימין רעיא? על עיזים ותישים, על החלב ועל הגבינה, וכיוצא בזה.

מי שעושה מצוות באופן הזה, איזה עולם הבא הוא יקבל?! על אדם לעשות את המצוות מתוך אהבה חיבה וחביבות, ומתוך רצון לקיים כמה שיותר את רצון ה'. ראה כמה שאתה מרויח - הסוכה מרוממת את האדם ונותנת לו אור מאת ה' יתברך להתרומם מעל הקרקע הגשמית, והלולב נותן לו כח עצום ורב להפיל את כל שונאי ישראל, ואיך זה תרצה לקיים את המצוות האלו בדיעבד כבשעת הדחק?!

לכן, למרות שאנחנו נמצאים עכשיו כבר באמצע ימי חול המועד, מכל מקום צריך להתעורר על הימים שנתרו להשתדל בזה. לגבי מצות סוכה צריכים לראות ולהשתדל שעיקר הקביעות תהיה בסוכה, וכמו שאמר רבי אלעזר (סוכה כ"ז) **משבח אני את העצלנים שלא יוצאים מבתיהם ברגל**, כי אף על פי שתמיד עצלות היא דבר גרוע, כאן העצלות היא דבר טוב, שישב אדם בביתו בחג. לא ללכת לטייל או לראות תערוכות שונות ומשונות של טורפים וזוחלים, אלא לשבת בסוכה ולספוג מהקדושה שלה ומאור ה' הנמשך על ידה.

הגאון רבי חיים פאלאג'י ז"ל בספר מועד לכל חי (סימן כ' אות כ"ה) כתב בשם רבי משה קורדובירו זצ"ל, שקדושת הסוכה היא כמו קדושת בית הכנסת. ומובא שבשעה שהיה יושב ולומד בסוכה היו נפתחים לו שערי בינה ושערי דעת להבין ולהעמיק בסודות התורה.

וגם רווח גשמי יש בזה, למי שמחפש גם רווח גשמי... שכן כתב הפלא יועץ (ערך סוכה) שיש קבלה בידינו, שמי שהוא זהיר וזריז במצות הסוכה, מצות הסוכה פוטר אתו מן הגלות. אם חלילה וחס נגזר על אדם לגלות מביתו וממקומו, במה שהוא יוצא מביתו וגולה והולך אל הסוכה, הוא פוטר את עצמו מחיוב הגלות. ואמנם אנחנו לא מחפשים את הרווחים האלו, כי עיקר מגמת החסיד האמיתי הוא לעשות נחת רוח לפני ה' יתברך, ובגלל זה אנחנו צריכים לראות לקבוע את עיקר ישיבתנו בסוכה.

חיפשתי את המקור בשלחן ערוך למנהג שנוהגים ללכת בחול המועד לגן החיות, ולא מצאתי... יש אחד שהולך לגן החיות בכל חול המועד, בסוכות ובפסח, כדי שלא יעבור עליו י"ב חודש שלא יראה את חבירו ויכנס לספק ברכות, ולכן הולך לראות שם את הקופים ואת הדובים... וחבל. אם אתה רוצה ללכת, תלך בזמן אחר. אבל עכשיו? תשב בסוכה ותרויח את המעלות העצומות שהזכרנו.

מי כה' אֵלֵי

נראה להתבונן בפרשת וזאת הברכה, הפרשה שקוראים בשמחת תורה. כאן יש את הברכות שמשנה רבינו מברך את שבטי ישראל ביום האחרון לחייו, קודם שמסתלק לחיי הנצח. וכך מברך משה רבינו את שבט לוי, השבט שלו עצמו:

וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידיך, אשר נסיתו במסה תריבהו על מי מריבה (דברים לג ח). ומפרש רש"י, מה הכוונה אשר נסיתו במסה? - כלל ישראל נסו את בורא עולם בעשר נסיונות, אך שבט לוי מעולם לא היה במנסים. הם לא התלוננו עם שאר המלינים, שהיו נרגנים ומתרעמים על הטובות שקבלו מה' יתברך.

האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע, כי שמרו אמרתך ובריתך יצורו. מבאר רש"י, כשחטאו ישראל בעגל ואמרתו מי לה' אלי, נאספו אלי כל בני לוי וציויתים להרוג את אבי אמו, ציויתי על הלוי שיקח את חרבו וילך ויהרוג את הסבא שלו, אבי אמו, שהוא איננו משבט לוי אלא ישראלי וחסא בעגל, או את אחיו מאמו, או בן בתו, אם הוא חיתן את הבת שלו עם איזה ישראלי, ונולד מהם בן עליו ללכת ולהרוג את הנכד שלו, וכן עשו. וזה נסיון קשה, שצריך אדם ללכת אל הסבא שלו שליטף אותו מילדותו ונתן לו סוכריה בכל פעם שפגש אותו, ועכשיו עליו לשלוף את החרב ולהרוג אותו. זה קל? - מי יכול לעמוד בנסיון הנורא הזה.

אבל הם עשו. הם כבשו את מידת הרחמים הנטועה בקרבם, והלכו במסירות נפש לעשות את רצון ה'. ומסופר על החפץ חיים זצ"ל שבתוקף תפקידו כראש הישיבה בראדין היה פוגש את הבחורים שרוצים ללמוד בישיבה, בוחן אותם ועומד על ידיעותיהם, ואחר כך מקבל אותם לישיבה כמו שנהוג. ופעם הגיע אליו איזה בחור להתקבל לישיבה, ואחרי שעמד החפץ חיים על בוריו, פנה אליו החפץ חיים ושאל אותו, 'אמור לי, האם אתה כהן או לוי?!' - אמר לו הבחור, 'לא. אני ישראלי'. שאל אותו החפץ חיים, 'ולמה באמת אתה לא כהן או לוי?' הבחור היה מופתע מהשאלה, אך חשב קצת ואמר, 'אני ישראל כי גם אבא שלי הוא ישראלי'. ישראל מוליד ישראל.

אמר לו החפץ חיים, 'אתה צודק. אבל למה אבא שלך ישראל ולא כהן או לוי?!' חשב הבחור ואמר, 'מפני שאבא שלו, הסבא שלי, גם הוא ישראל היה, וישראל מוליד ישראלי'. אמר לו החפץ חיים, 'יפה תירצת. אבל למה הסבא שלך היה ישראל ולא כהן או לוי?!' והבחור ענה שוב, כי אבא שלו היה ישראלי. שוב שאל אותו החפץ חיים, 'ולמה אבא שלו היה ישראלי?' והבחור ראה שזה הופך להיות חד גדיא חד גדיא, הבין שזו לא התשובה שמחפש החפץ חיים, ושתק.

אמר לו החפץ חיים, אני אסביר לך. אתה יודע למה אתה לא כהן או לוי? כי בשעה שעמד משה במחנה וצעק בקול גדול 'מי לה' אלי', סבא שלך ישב בבית ולא הצטרף. הוא אמר, 'מה אני יכול לעזור למשה רבינו? אין לנו על מי להשען אלא על אבינו שבשמים'... אבל שבט לוי נענו כולם לקריאה הנוראה של משה רבינו ובאו והתאספו אליו ועשו כפי מה שהצטוו, ולכן הם זכו להיות כהנים לדורות עולם.

ובגלל שעמדו שבט לוי בנסיון הגדול הזה, האומר לאביו ולאמו לא ראיתו, כאילו לא ראו אותם, את אחיו לא הכיר ואת בניו לא ידע, והרגו אותם על פי מצוות משה, לכן הם זכו לברכה הזו: יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל, ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך. את הקרבנות היותר נעלים, קרבן קטורת וקרבן כליל - עולה, הקרבנות שלא באים על חטא, הם אלו שיקריבו ויקטירו.

באן למדנו, שמי שרוצה לזכות להשגות העליונות, חייב לשמוע את הקריאה המהדהדת בחללו של עולם 'מי לה' אלי! הוא לא יכול לשבת בטל ולומר, 'יש אנשים שטובים יותר ממני לעשות למען ה'', 'יש אנשים שיותר חכמים ממני', ובכלל 'מי אני ומה אני תולעת ולא איש', 'אני צעיר ובלי נסיון', וכיוצא באלו תירוצים שאומרים אנשים לפטור את עצמם. מי שחושב כך, אל לו להתפלא על כי כשיגיע זמן מתן השכר לעמלים ולעובדים את ה' יתברך, הוא לא ימצא את עצמו ברשימה.

מרכבת המלך עוברת עכשיו בכפר שלנו

החפץ חיים בספרו שם עולם (שער החוקת התורה פרק כ"ב), מביא משל הנוקב את הלב עד בית חללו, וזה נוגע לנו בפרט בזמן שלנו. כך הוא כותב: יש להתבונן, עליך לשים לב ולהעיר את הדעת, כי מלכותא דרקייעא כעין מלכותא דארעא. מאותה ההנהגה שיש במלכותא דארעא, ממנה תוכל ללמוד גם כן על דרכי ההנהגה במלכותא דרקייעא.

מהנהגות המלך, שלפעמים הוא יוצא מעיר הבירה ונוסע לעיירות אחרות שבממלכה שלו, כדי להראות את יקר תפארתו וכדי לראות ולפגוש את הנתינים שלו. הוא נוסע בכרכרה המלכותית שלו וכל הפמליא הכבודה מלווה אותו, וכך הוא נוסע מעיר לעיר ומכפר לכפר, ואפילו במושבים קטנים שאין בהם כמעט אנשים, גם לשם הוא מגיע וגם אותם הוא מבקר.

אומר החפץ חיים, המנהג הוא, שאם המלך נוסע אל עיר גדולה או מלווה אותו שר המדינה שנוסע לפני מרכבתו עד שיצא חוץ לעיר. כשהיה המלך נכנס לאיזה עיר גדולה, היה מושל העיר רוכב על הסוס לפניו, ומלווה אותו עד שיוצא המלך מתחומי העיר. רק כשיצא המלך - אז חוזר המושל אל מקומו, כי מכאן ואילך כבר אין זה בתחום אחריותו, וכשיבוא המלך אל עיר אחרת ילווה אותו המושל שם.

ובמגרשי העיר, כשהיה המלך מגיע אל עיירות קטנות יותר, מלווהו לפני מרכבתו שר קטן מזה, שהוא שורר על המקום ההוא עד שיצא מחוץ לגבולו. כשהמלך מגיע אל איזו עיירה קטנה, שם האחראי והממונה על העיירה היא יוצא לפני המלך, וזה כבר שר פחות חשוב ופחות נכבד מהשר שהיה ממונה על העיר הגדולה. וכשנוסע המלך בכפרים הקטנים,

מלווים אותו שרים קטנים מאוד כנגד הראשונים, עד שהם כאין ואפס נגדם. בכפרים הקטנים אין מתגוררים שרים ונכבדים, אבל יש שם איזה שוטר או אחראי על אותו הכפר. השוטר הזה לא נחשב לכלום לעומת השרים הקודמים, אך כיון שהוא הגדול שבכפר הקטן, הוא זה שיוצא בסך ומלווה את המלך, עד שיוצא המלך מחוץ לגבולו.

ובכן, אומר החפץ חיים, הבה ונתבונן. האם נוכל אנחנו לומר שזה האחרון הקטן הוא חשוב כמו שר המדינה, שגם הוא מלווה את המלך?! בודאי שלא. השר הראשון גדול עשרת מונים בחשיבותו מהשוטר האחרון. ולכאורה, איך זה יכול להיות שבתחילה ליווה את המלך שר נכבד, ולפתע מלווה אותו איזה שוטר פשוט?! אלא, אומר החפץ חיים, האמת שכל אחד מחייב לשמור בכל כחו את מרכבת המלך בזמן שהוא עובר בגבולו, שלא יארע למלך שום נזק וצער. על כרחך אתה צריך לומר, שאין הענין הזה תלוי בגדולתו של כל אחד, אלא בתפקיד שלו. שר המדינה מלווה את המלך בעיר שלו, והשוטר מלווה את המלך בכפר הקטן שלו. ואם תבוא ותשאל את השוטר, איך אתה מעזיז ללוות את המלך, הרי אתה לא שר! הוא ישיב לך, נכון שאני לא שר, אבל זה התפקיד שלי. כאן זה התחום שלי, הכפר עליו אני ממונה, והתפקיד שלי הוא ללוות את המלך כאשר הוא עובר בגבול שלי ולשמור עליו.

זהו המשל. והנמשל נוקב את הלב: הקב"ה ברא את העולם שיהיה קיים 'שיתא אלפי שנין', כמו שאומרת הגמרא. והנה, כבוד ה' זו היא המרכבה של מלך מלכי המלכים הקב"ה, והיא עוברת בעולם לפני כל הברואים, בכל משך ששת אלפים שנה, כמו שכתוב 'כי מלא כל הארץ כבודו'. וכל אחד בחיי חיותו עוברת לפניו המרכבה של הקב"ה, 'מלך כל הארץ'. וכל אחד בחייו מחייב לשמור בכל כוחו את מרכבת כבוד קדושתו שלא יארע לה שום סיבה, שלא יארע לה איזו תקלה ושלא יתחלל חלילה כבודו.

והנה, מתחילה היו דורות הראשונים, היו נביאים, צדיקים וקדושי עליון, והיו מוכיחי הדור לשמור את כבוד ה' והיו סובלים כל צער ובזיון עבור כבודו יתברך, וכמו שכתוב על ירמיהו הנביא שכמה פעמים בא וניבא נבואות תוכחה לעם ישראל, וציערו אותו, זרקו אותו לבור טיט (ירמיה ל"ח) ועוד, ואת הכל הוא סבל כדי לשמור על כבודו של בורא עולם.

וכן אמרו רבותינו (ספרי פרשת בעלותך פסקא ל"ג ול"ד) בשעה שהתמנו משה רבינו ואהרן להנהיג את בני ישראל, אמר להם הקב"ה, אני ממנה אתכם על מנת שיהיו מקללים אתכם ועל מנת שיהיו סוקלים אתכם, ואפילו שיבואו מצבים שכאלו, אתם לא תבהלו ותנהיגו את ישראל בטח כדי שיעשו את רצוני.

עברו כמה דורות, והגיע דור אנשי כנסת הגדולה. אז כבר לא היו נביאים, אבל עדיין הם מסרו את נפשם למען כבוד ה', וסבלו בימיהם הרבה על ידי הצדוקים והבייתוסים ושאר הקראים שהיו בימיהם. ולאחר מכן היו את דורות התנאים והאמוראים ורבנן סבוראי שהיו אחרי

זמן חתימת התלמוד. אחר כך היה את דורות הגאונים הראשונים, ואחר כך דורות הראשונים כהרי"ף הרמב"ם והרא"ש, וכל דורות הגדולים שלפנינו במשך כל הדורות, כולם בכל כוחם שמרו את משמרת כבוד מרכבתו הקדושה של בורא עולם.

עד דורינו זה, הדור האחרון. גם אנחנו, השוטרים הקטנים, אנחנו לא יכולים להשוות את עצמנו לדורות הקודמים, ואנחנו רחוקים מהם כרחוק מזרח ממערב. אף על פי כן, גם אנחנו השוטרים הקטנים עוברים לפני מרכבת השכינה בכל ימי חיינו, ומחוייבים בכל כוחנו לשמור מרכבתו הקדושה של בורא עולם. ומה היא המרכבה? - היא התורה. תורת ה' הקדושה והנוראה שעליה שוכן אור ה', כמו שאמר בתנא דבי אליהו (רבה פ"ה) והנה מלא רכב אש וסוסי אש סביבות אלישע. מה זה רכב האש הזה? - הם מקרא ומשנה ותלמוד. והתפקיד שלנו הוא לשמור על המרכבה הזו, שלא יפגעו בה ידי זרים.

איך שומרים על המרכבה? - אומר החפץ חיים, שמירת המרכבה היא שנראה להשתדל לעשות קיום לתורה, להגדיל אותה על ידי ריבוי תלמידים מי שחננו ה' שהוא ראוי לזה, או לייסד בתי תלמוד תורה לנערים. כל אחד שיכול לעשות איזה משהו למען התורה, תבוא

ג. מפני שאי אפשר לשער מה שיכול לצאת מילד. אנחנו לא יכולים לדעת על אף ילד, מה יצא ממנו לבסוף, אם רק ננסה וגשתדל לעזור לו להתעלות בתורה ויראת שמים טהורה.

החפץ חיים בעצמו סיפר על המגיד מדובנא, שתמיד כאשר הוא היה שוכר דירה בעירו, היה עושה תנאי עם המשכיר שתהיה לו הרשות להביא אל הבית כל מי שירצה מתי שירצה, בלי מניעה. ומדוע ביקש כך המגיד מדובנא? - כי הרבה פעמים כשהיה יוצא לרחובה של עיר היה רואה אנשים אומללים ומסכנים, והיה מקבץ אותם ומביא אותם אל תוך ביתו, מאכיל אותם ומשקה אותם ועוזר להם. לא כל בעל הבית מסכים לזה, שהרי אולי יביאו לתוך הבית אנשים שלא בריאים בנפשם ויעשו שמות בבית, ולכן המגיד מדובנא עשה תנאי מפורש על זה, ולא שכר דירה אלא אחרי שהמשכיר נתן את רשותו לזה.

יום אחד, יצא המגיד מדובנא מביתו, והנה הוא רואה ברחוב יהודי עיוור בשתי עיניו, ואתו עומד ילד קטן כבן שש או שבע, שמשמש לו כעינים. שניהם עומדים שם בקרן זוית, פושטים יד ומלקטים איזה פרוטות מאנשים רחמנים כדי שיוכלו להחיות בהם את נפשם. ראה את זה המגיד מדובנא, והבין איזה אסון יש כאן, גם לעיוור וגם לילד. נגש אליהם ואמר, בואו אצלי לביתי, ואדאג לכם. תנוחו אצלי, ואני אדאג לכם לשינה ולאכילה ולכל מחסורכם.

וכן היה. באו השנים אל ביתו, והוא טיפל בהם במסירות, האכיל והשקה אותם, ודאג שלא יחסר להם דבר. כך התגוררו אצלו, עד שלאחר תקופה נפטר העני והלך לעולמו, ונשאר הילד לבדו. התחיל המגיד מדובנא לעמוד על טיב הילד, ומצא שהנו כליל המעלות, ובר דעת שקשה למצוא כדוגמתו. מיד שלח המגיד מדובנא והביא לו מלמד טוב שישב וילמד אתו ויכניס אותו לחדרי תורה, ואכן הילד ברוך

עליו הברכה. אם הוא יכול בעצמו ללמד, ילמד. ואם ירצה לעזור ולתמוך בישיבה או בתלמוד תורה, יתמוך. ואם ירצה לעשות שיעור בביתו יעשה, וכיוצא בזה.

נכון שאנחנו שוטרים קטנים, אנחנו לא תנאים, לא אמוראים, וגם לא אחרונים. הדור שלנו משופע בנסיונות ובקשיים. אבל עם כל זה, המרכבה עוברת עכשיו בתחום שלנו, בכפר הקטן שלנו, ואנחנו אחראים על התקופה הזו. אנחנו לא יכולים להתנער מאחריות, ומחוייבים אנחנו להתאזר בעוז ותעצומות ולעשות ככל שלאל ידינו עבור מרכבת השכינה. מי שחננו ה' צריך להרביץ תורה לתלמידים לייסד בתי תלמוד תורה לנערים או ישיבות לגדולים, ולהשתדל ולהחזיק אותם, שכל זה, אומר החפץ חיים, הוא יסוד לקיום התורה והמצוה שלא תשתכח ה"ו מישראל. וממילא יתרבה על ידי זה כבוד ה' בעולם וגם ישכין שכינתו בארץ על ידי אור תורתו.

עוד אומר החפץ חיים, כי צריכים אנו לדעת שבזמן הזה שהתרופפו עמודי התורה בעוונותינו הרבים, וכמו שאנחנו רואים נגד עינינו איך שיש בזמנינו מליון תינוקות שלא יודעים לומר פסוק אחד ואין להם שום שייכות עם התורה, אזי מי שיעשה חיזוק בענין הזה להרבות את כבוד ה', שכרו גדול מאד עבור זה, והאנשים הללו נקראים שרי הצבא לוחמי מלחמת ה'. מי שלא יושב בבית ופוטר את עצמו בתירוצים, אלא יוצא לעשות עבור כבוד ה', יוצא למלחמה הנהו, ונקרא לוחם את מלחמת ה'.

ואת המלחמה הזו לוחמים ישראל בכל דור ודור, כאשר השטן וגונדא דיליה עומדים בכל דור ודור כדי להלחם במרכבה הקדושה הזאת, וקמים כל מיני מפריעים להפריע מתורה ומצוות המצווה עלינו מפי הגבורה. ואותם שרי הצבא האלו, מתחזקים תמיד בכל נפשם לעמוד על הדת ולחזק התורה, וכידוע מימי רבותינו חכמי התלמוד, וכפי שאנחנו אומרים בהגדה של

הכשרונות השקיע את כל מרצו בלימוד התורה והתעלה עוד ועוד, עד שנעשה גאון הגאונים בדורו, עמוד ההוראה גאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל, שכתב ספרים רבים כמנין שלמה". והיה רבי שלמה קלוגר מופלג כל כך בקדושה ובטהרה, עד שאמרו עליו שהלב שלו בוער ולהט כל כך בעבודת ה' יתברך, שאם תקח קיסם ותניח על לבו יהיה נדלק מאליו.

אם היה המגיד מדובנא מוציא מכיסו חמשה שקלים ונותן לעני הזה ופוטר בזה את עצמו, היינו מפסידים את הגאון הקדוש הזה. אבל המגיד מדובנא ידע, שלעולם אתה לא יכול לדעת לאן ילד יגיע, ואיזה כוחות טמונים בו.

וזה מה שאומר כאן החפץ חיים, לייסד בתי תלמוד תורה לנערים, כי אנחנו לא יכולים לדעת מה יצא מהנשמות האלו ולאן יגיעו. ואכן אנחנו רואים את זה בחוש איך שילדים שנאספו לתלמודי תורה יוצאים לבסוף מנהיגי הדור, אריות בתורה וברוכים בכל מדה נכונה. וזה התפקיד שלנו היום, שנעשה מה שיש בכוחנו בעבור מרכבת ה' יתברך.

פסח, בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותינו. בכל דור יש את הנציג של השטן, שעומד להלחם נגד התורה ונגד המצוות, עד היום הזה.

ממשיך החפץ חיים: אנחנו הגענו קרוב לאחרית המלחמה הארוכה. המלחמה הזו נמשכה דורי דורות ומאורך המלחמה החזקה הזאת נחלשו כוחותינו, היינו שהדורות הולכים ויורדים בחיזוק התורה והאמונה מאריכות הזמן שנפרדנו מבית המקדש בית חיינו, והמצוקות הרבות שבכל זמן ומרוב פיזורינו בכל העולם, והמלחמה התחזקה עלינו וכמעט אפסו כוחותינו ואזלת יד עוד לעמוד בקשרי המלחמה. המלחמה נמשכת כל כך הרבה זמן, ואנחנו בגלות עם כל הצרות וכל הטרדות, וכבר כמעט שאין בנו עוד כח להלחם. ושרי המלחמה אבדנו - הם גאוננו אנשי אמונה גודרי הפרץ לוחמי המלחמה שעה, והרינו כמו תועים בראשי ההרים ואפס עצור ועזוב.

זה המצב שלנו עכשיו. אבל, אומר החפץ חיים, מכל מקום חלילה חלילה להרפות ביום צר. אסור לאדם לפול ברוחו ולהתייאש, ולברוח משדה המערכה. עלינו לאזור את שארית כוחותינו ולהתייצב במערכה נגד האויבים פריצי עמנו ושאר המצוקות הקיימים עלינו לבטל תורתנו ודתנו, ועכשיו שהגענו כבר קרוב לקץ המלחמה אם לא נעצור כח בזמן הזה הלא לחינם נלחמנו כל הזמן הארוך עד היום. אם עכשיו ברגעים האחרונים שלפני סיום המלחמה הקרובה כל אחד יברח ויעזוב את הקרב, הרי אבדנו את כל התכלית של המלחמה שהתנהלה דורי דורות על ידי אבותינו ורבותינו. ולכן צריכים להתחזק בכל נפשנו ובכל מאודנו, וכמה גדולה זכותם של האנשים המתחזקים בעת הזאת לבקש עצות ותחבולות לאזור חיל לעמוד במערכה נגד מצוקות הזמן, לחפש תחבולות להגדיל התורה והמצוה שלא תשתכח מישראל.

זכות הלוחמים את מלחמת ה' בדור האחרון גדולה לאין שיעור

ומסיים החפץ חיים, התבונן וראה שעכשיו זכות הלוחמים עבור כבוד ה', גדולה יותר מהזכות שהיתה בדורות הקודמים: והנה, הזכות עכשיו גדולה הרבה יותר ממה שלפנים, שאינו דומה מי שמתנדב לרומם כבוד המלך בעת שהארץ שקטה וחיל המלך רב ועצום. כשהעת היא עת שלום ועבא המלך גדול וחזק, ובא אחד ואומר 'אני מתנדב לצבא של המלך', אומרים לו, 'יפה מאד. אבל תדע, שכמוך יש עוד אלפים ורבבות שמתנדבים למען המלך, וגם עכשיו היא עת שלום ואתה לא נזקק כל כך. אבל לעומת זה יש מי שמתנדב לעמוד בקשרי המלחמה בעת שהמלחמה התגברה מאד ועבדי המלך העוזרים נמעטו ונחלשו מרוב עמל והמלך בעת צרה מאד, ואז כשאחד מתנדב ובא ואומר, 'אדוני המלך! אני אמסור נפש בעבורך, למרות שעכשיו היא עת מלחמה והצבא חלש'. אז ימצא חן רב בעיני המלך, ויקרבהו לעמוד לפניו להיות הוא מרואי פניו כשינצח במלחמה. המלך אומר לו, עוד מעט כשאני אנצח במלחמה,

אזכור לך את החסד שעשית עמדי, ולא אשכח איך שבאת להתנדב במלחמה בשעה הקשה שלי. אושיב אותך לידי על שולחני ותהיה תמיד מהיושבים ראשונה במלכות,

וכך הוא ממש בענייננו. כמו שאמר הכתוב בספר יחזקאל (מד, טו), והכהנים הלויים בני צדוק אשר שמרו את משמרת מקדשי בתעות בני ישראל מעלי המה יקרבו אלי לשרתני. היה זה זמן שבו כלל ישראל סרו מעבודת ה' יתברך על ידי שירבעם ואחרים התעו אותם, והיה חטא עבודה זרה נפוץ. היתה רק משפחה אחת 'הכהנים הלויים בני צדוק', שהם בתקופה הזו לא סרו מאת ה' יתברך. ובגלל שבתקופה הקשה הזו הם הלכו בנאמנות עם הקב"ה, הבטיח להם ה' על ידי יחזקאל הנביא, רק הם אלו ש'יקרבו אלי לשרתני'.

אנחנו רואים עכשיו בחוש איך שהמלחמה קשה, וכיצד חדשות לבקרים קמים על ה' ועל משיחו, ומנסים לקעקע כל דבר שבקדושה ולנתק כל קשר עם התורה הקדושה. עכשיו שהמלחמה בעיצומה והצבא מדולדל, כמה יהיה רב שכרו של מי שיתנדב לבוא לעזרת ה' בגבורים, ולהשיב מלחמה שערה. ולהיפך - מי שעכשיו מתרשל, כמה הפסד יש לו. עכשיו שהמלחמה עזה והמערכה נטושה, אתה מוצא את הזמן להתרשל ולברוח משדה הקרב! - מי שמרפה עצמו בימינו מלחזק את כבוד ה' ותורתו עונו גדול יותר הרבה ממה שהיה בדורות הראשונים.

וזהו מה שאומר משה רבינו בסיום הפרשה שלנו. כשמשה רבינו מסיים את הברכות לכלל ישראל, כך הוא אומר בפסוק האחרון: **אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה', מגן עזרך ואשר חרב גאוותך ויכחשו אויביך לך ואתה על במותימו תדרוך.** זה היה המשפט האחרון ששמעו כלל ישראל ממשה רבינו. זו היתה החתימה שלו, והכל הולך אחר החיתום. איזה מסר מעביר משה רבינו לעם ישראל, במילים האחרונות שהוא אומר להם טרם שהוא נפרד מהם ומסתלק לחיי הנצח!?

אומר החפץ חיים, על זה רמז לנו משה רבינו באהרית דברו אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה'. דהיינו, כמו שלכל מלך יש את שר הצבא שיוצא בראש המערכה, מי שמסדר את הגייסות ומנהל את המלחמה בשביל המלך, ובשעה שהשר הזה רואה שהמלחמה כבדה ונחלשו אנשי הצבא לעמוד במערכה, וחיצים ואבני בליסטראות של האויב זורמים כמטר, המלחמה נמשכת עוד ועוד, יש הרוגים ופצועים ומורל הלוחמים הולך ויורד, והמצב לא טוב. מה עושה השר בשעה הקשה הזו?! - עומד ונואם נאום כדי לעודד לרומם ולחזק את הלוחמים. ואומר השר ללוחמים, ראו, הלא אתם לוחמים בעד כתר המלך, וכאשר תתגברו על אויביכם מלככם יצא בנזר הנצחון כמה תהיו מאושרים, כי אתם נלחמתם בנפשכם בעד כתרו של המלך. כמה כבוד וכמה שכר תקבלו, על זה שהתגברתם והתאזרתם בעזו ותעצומות כדי לנצח את המערכה.

כך זה במלחמה שיש בין שני מלכים, מלכי בשר ודם. ובמלחמה כזו, לפי האמת אף צד לא יודע אם ינצח. גם אם נעמד השר ונואם נאום שכזה לחזק את הלוחמים, עדיין אין הבטחה שהם אכן יצליחו להתגבר על הצד השני, שהרי אולי גם בצד השני עומד שר הצבא ונואם נאומים לחזק את נפש הלוחמים. אבל במלחמת ה' יתברך שאנו לוחמים בעד תורתו לחזק אותה שהיא הכתר של מלך מלכי המלכים הקב"ה, אם כי המלחמה חזקה מאוד, אבל הלא על כרחך לבסוף נצא בנזר הנצחון. כולנו יודעים שבוודאי בסוף ה' ינצח, 'יד ה' נאדרי בכח'.

ואלו הם הדברים של השר הגדול משה רבינו, העומד בראש החזית, הקורא בקול ה' המדבר מתוך גרונו, הצופה מראש את כל אשר עובר עלינו מזמנו ועד הקץ, משה רבינו ראה עד סוף כל הדורות את מה שעתיד להיות עם ישראל, ואומר: אשריכם עם ישראל שאתם לוחמים מלחמת ה' נגד הפריצים, נגד כל אלו שעומדים על ה' ועל תורתו, ובוודאי תנצחו, אין לנו ספק בזה, ובוודאי שאנחנו ננצח. וזהו שאמר 'מי כמוך עם נושע בה', פירוש, שישועתכם היא ישועת ה', ואם כך בוודאי בלא ספק תושעו, ואז אשריכם ואשרי חלקכם.

ובכל דור שהמלחמה כבדה יותר בימיהם, אשרם גדול יותר, שהוא נלחם בעד כרתו של הקב"ה בעת צרה ומצוקה שלא יחללוהו זרים ח"ו. ומסיים 'מגן עזרך', היינו, שבעת המלחמה גופא, בזמן שעוד לא בא ברצונו עת הקץ, אף על פי כן מגן הוא בכל עת ובכל זמן, שאלמלא עזרתו והצלתו לא יכלנו לעמוד במשך כל הזמן הארוך הזה. וכמו שכתוב בהגדה של פסח שהזכרנו קודם, שלמרות שהם עומדים עלינו בכל דור ודור, הקב"ה מציל אותנו מידם. וכמו שאמר רבי יהושע לאדרינוס קיסר שחיק עצמות, כאשר בא אדרינוס ואמר לרבי יהושע, הנה אתם כבשה אחת בין שבעים זאבים (אומות העולם) ואין הזאבים טורפים לכבשה, ומזה תבין כמה אומות העולם "צדיקים". והשיב לו רבי יהושע, לא כן, הזאבים מזמן היו טורפים את הכבשה, אבל גדול הרועה שמציל את הכבשה ומשבר ומאבד את הזאבים. (מדרש אסתר רבה פ"י ס"א ועיין פסחים פ"ז ב').

דהיינו, וכי אתה חושב שאתם הם שמשאירים אותנו? טעות בידך. אם הרועה יסיר לרגע אחד את ההשגחה שלו מאתנו, אבוי לנו ממה ששבעים הזאבים יעשו לכבשה הבודדה. אלא שיש רועה שעומד לימין הכבשה, והוא שומר ומשגיח עליה מכל צר ואויב. ועל זה מסיים משה רבינו: 'ואשר חרב גאוותך'. לבסוף יהיה חרב גאוותנו, בעת ביאת מלך המשיח, אז אנחנו ננצח בחרב גאוה ויהפכו כל שונאינו לאוהבים.

ומסיים החפץ חיים את דבריו הנוראים הקורעים כל לב מתבונן: ראו אחי, התאושו ושימו את הדברים על לב, תתבוננו במה שכתבתי, להשתדל בחיזוק התורה בכל לב ובכל נפש. בראש ובראשונה, החיזוק הזה יהיה אצל כל אחד ואחד אצלו עצמו. אם יש לך זמן

פנוי - תנצל אותו ללימוד התורה. התורה ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, תוכל ללמוד חומש או משנה, גמרא או הלכה, אגדה או מוסר. ואם אתה יכול לתן מעצמך גם לאחרים ותלמד אחרים. ולהתייעץ איך להגדיל את התורה בקיבוץ התלמידים, ישיבות ובתי תלמוד תורה, כדי שלא תשתכח תורה מישראל בעת הצרה הזאת, ומי שיכול ללמד בעצמו תורה לאחרים, מקרא או משנה וגמרא, לא יתעצל ויגיד 'מי אני' או 'מה אני', עכשיו שהמלחמה קשה אין זמן לתירוצים האלו, וכל מה שתוכל - עשה.

ואיתא בספרי 'כי דבר ה' בזה' - רבי מאיר אומר זה הלומד ואינו שונה לאחרים. ואהבת הקב"ה למשתדלים בזה בעת הזאת, ממש בלי גבול וכלי תכלית.

וריבוי התורה יעביר הרבה מהמצוקות והקטרוגים על ישראל. אנחנו רואים איך שמדת הדין מתוחה, ומי שרוצה לבטל ולהקליש את זה מישראל ידע נאמנה, שהדרך היותר בטוחה ויותר נכונה היא על ידי עסק התורה. שכל זמן שהקול קול יעקב מצפצף בבתי כנסיות ובתי מדרשות אין כח ביד מצוקי הזמן לשלוט בישראל. ויקבל מזה' עבור זה אושר נצחי וברית שלום, כמו שמצאנו אצל פנחס שנתן לו הקב"ה ברית שלום וכהונה, יען כי השיב את חמתו ולא כלה את בני ישראל בקנאתו.

זה המבוקש מאתנו בעת הזאת, שכל אחד יעשה ויוסיף משהו לכבוד הקב"ה. ואז נזכה כמו סמיים החפץ חיים את דבריו: יזכנו ה' בזכות התורה לראות בביאת הגואל ויתגדל כבוד ה' ותורתו בעולם במהרה בימינו אמן.

חידו"ת פרשת וזאת הברכה

א. בענין תרי"ג מצוות

דברים (ל"ג ד'): "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב". ופירש רש"י: "תורה אשר צוה לנו משה מורשה היא לקהל יעקב אחזונה ולא נעזבנה".

ובמסכת מכות (כ"ג ב'): "דרש רבי שמלאי שש מאות ושלש עשרה מצות נאמרו לו למשה, שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה, ומאתים וארבעים ושמונה עשה כנגד איבריו של אדם, אמר רב המנונא מאי קרא תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, תורה בגימטריא שית מאה וחד סרי הוי, אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום".

ופירש הריב"ן ז"ל: "רמ"ח מצות עשה דכל אבר ואבר ואומר לו עשה מצוה ושס"ה לא תעשה שבכל יום מזהירים עליו שלא לעבור: שית מאה וחד סרי הוי והיינו דכתיב תורה צוה לנו משה ושתים מפי הגבורה הרי שית מאה ותליסרי: מפי הגבורה שמענום דכתיב אחת דבר אלהים ושתים זו שמעתי במכילתא".

וראיתי בספר של"ה הקדוש (מאמר תורה שבכתב אור חדש ד"ד ע"א בהגהה, דפוס ירושלים) שכה כתב: "מצאתי כתוב בקונטרסים דמגילת סתרים סוד ענין המצוות שהם נוהגות היום, כל מצות התורה תרי"ג רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, מן הרמ"ח מצוות עשה אין חייבים בזמן הזה אלא קכ"ו מצוות, ומן שס"ה לא תעשה אין חייבים בזמן הזה אלא רמ"ג, שהם בין עשה ולא תעשה שס"ט, וסימנך אני "ישנה", ישנה עם ד' אותיות עולה שס"ט" עכ"ל.

ותמה אני על עצמי, דהנה רבינו הגדול מרנא ורבנא החפץ חיים זצ"ל בספרו ספר מצות קצר, עמד וערך לנו איזה מצוות נוהגות בזמן הזה הן בחלק העשין והן בחלק הלאוין, וכאשר כתב בשער ספרו: "ספר המצוות הקצר בו נאספו ונלקטו כל המצוות עשה שאפשר לנו בזמן הזה לקיימן, וכל כל הלא תעשה שהחיוב על האדם בזמן הזה להמנע לעשותם", וכן כתוב גם בסוף ההקדמה שם, וסכום המצוות שלו **שונה בהרבה** מסך המצוות שהביא רבינו השל"ה, דהמעין בספר מצוות הקצר יראה שמחלק העשין נוהגים בזמן הזה **ע"ז**, ומחלק הלאוין הנוהגים בזמן הזה הם **קצ"ד**, ובסך הכל **רע"א**, ואיך נפרנס שני מקראות אלו המכחישים זה את זה, והוא פלא אצלי, וצ"ע.

שוב מצאתי בהקדמת ספר החינוך שכה כתב: "יש מצוות הנוהגות בזמן הזה והן בין כולם שס"ט, ויש מהם שלא יתחייב בהם האדם כי אם בסיבה ופעמים שלא תבוא לו הסיבה בכל ימיו, ונמצא שלא יעשה אותה מצוה כל ימיו, וכו', וכן מן הלאוין יש קצת מהם שלא יתחייב עליהן האדם כי אם מרצונו ועל ידי סיבת מעשיו ובהמנעו מאותו מעשה לא יהיה עליו חטא ולא יחסר אליו דבר וכו', והן צ"ט מצוות מהם ע"ח עשין וכ"א לאוין. אבל אותם המצוות שחייבין בהם כל אדם מישראל מבלי שתחדש בו סיבה לעולם בין כלם מאתיים ושבעים, סימנם אני "ישנה" ולבי ער, מהם ארבעים ושמונה עשה, ורכ"ב לאוין" עכ"ל.

ולפי זה מצאנו מנוח, ואין שני המקראות מכחישים זה את זה, דמנין המצוות הנזכר בספר של"ה הקדוש הוא כלל המצוות הנוהגות בזמן הזה, בין עם המוכרחות ושאינן תלויות בשום סיבה, ובין עם התלויות בסיבה, וכך הוא במנין הלאוין, מה שאין כן מנין המצוות של רבינו החפץ חיים ז"ל שהן המצוות הנוהגות בזמן הזה שאינם תלויות בשום סיבה והן מוכרחות וכנזכר בדברי בעל החינוך.

ומה שאין מנין החפץ חיים ז"ל מתאים במצוה אחת עם מנין בעל החינוך, היא לסיבת מחלוקות רבותינו הראשונים ז"ל במנין המצוות ושרבינו החפץ חיים ז"ל נמשך אחרי הרמב"ם או שאר ראשונים, ואילו החינוך לא סבר כן, וזה ברור.

עוד מצאתי בספר מגלה עמוקות (ואתחנן אופן ע"ו) שכתב: "נרמז במלת 'אעברה' ואראה את הארץ, מה שכתוב בספר החינוך שהמצוות הנוהגות בכל מקום ובכל זמן הם כמנין רע"ז, וסימנך אני ישנה ולבי ע"ר, ועם ז' מצוות דרבנן הם כמנין רע"ז ועוד עיין שם. [ובספר בגד אהרן (מערכת מ' אות קי"ב) מצאתי שציין לדברי המגלה עמוקות הנ"ל שכבר הבאתי, ולספר מעשה רוקח על התורה (ס"פ דברים) וכעת אינו תחת ידי ואתה תחזה].

ולרבינו יעקב בעל הטורים ז"ל כפרפראותיו לתורה שמות (כ' י"ד) ראיתי שכתב: "עשרת הדברות יש בהם תר"כ אותיות כנגד תרי"ג מצוות, ושבע של בני נח, וסימנם כת"ר תורה".

ולבאורה הדברים תמוהים מאד, שהרי בכלל תרי"ג מצוות כבר נמנים ונכללים גם שבע מצוות בן נח, וכבר ראיתי לגאון רבי יוסף ענגיל ז"ל בספר בית האוצר (ח"א כלל א' אות ז' ד"ה ע"ג) שתמה בזה והאריך טובא בענין זה עיין שם דברי קדשו ודפח"ח, וגם בספר היקר שמע ישראל ח"ב (דס"א סע"ב) תמה כן על בעל הטורים ע"ש. [ובימים אלו, שנת שנת, נדפס ספר היקר משנת יעקב מהגאון המובהק רבי יעקב שור ז"ל ושם (חלק בעי ח"י דף ב') הביא משם אביו הגאון רבי אלישע שור ז"ל שתמה בזה על בעל הטורים עיין שם].

ועתה זכינו לאור גדול, הם ביאורי והערות הגאון האדר"ת ז"ל על ספר בעל הטורים, והנקרא בשם עטרות אד"ר, וראיתי לו שם (דף צ"ט) שגם הוא עמד בזה וכתב לתרץ: "ואולי לפי דברי הרמב"ן ז"ל בשרשי המצוות שאין מספר מכוון לכולי עלמא לתרי"ג, אפשר לומר דאין הכי נמי מלבד שבע מצוות בני נח יש תרי"ג מצוות, וכך משמע קצת ביבמות (מ"ז ב') דאמרה נעמי לרות מפקידנך אתרי"ג מצוות" ע"ש.

ובעניותי לא הבנתי דבריו ז"ל, דהמעייין בדברי הרמב"ן ז"ל (שם שורש א') יראה דאכן מתחילה עלה ונסתפק בזה הרמב"ן ז"ל אם מנין תרי"ג מוסכם לכולי עלמא, אבל למסקנה אסיק הרמב"ן ז"ל דמנין תרי"ג מצוות מוסכם לכולי עלמא, עיין שם בדבריו ותווכח, שהרי כה כתב הרמב"ן: "והנה מדרשו של רב המנונא שמנה תורה צוה לנו משה תורה בגימטריא הם כאן [במדרש שיר השירים] דברי יחיד, ורבנן חולקים עליו, ולא נתברר במדרש שם אם הן חולקים על הכל לגמרי כלומר על מדרשו של רבי שמלאי עצמו שאמר תרי"ג מצוות נתנו לו למשה בסיני, או שהוא מסורת בידם והכל מודים שכן הוא סכום המצוות" וכו'.

ומסיק הרמב"ן ז"ל: "ומפני התפשטות החשבון הזה [תרי"ג מצוות] שם ובכל מקום, נאמר שהוא מסור בידם מפי משה רבינו מסיני, ועם כל זה אינן נמנעים ממחלוקותיהם במצוות מן המצוה, שזה יאמר רשות וזה יאמר חובה וכו', ומן הסתם יסמכו על זה המנין כי הוא המקובל בידם" ועיין שם.

וראיתי בהגהות מהר"צ חיות סוטה (ג' א') שכתב בשם הרמב"ן ז"ל שדברי רבי שמלאי תרי"ג מצוות נצטווה משה וכו', תלויים במחלוקת רבי יהושע בן לוי ורבנן במדרש שיר השירים רבה (פ"א ס"ז) ולרבנן דהתם דרוש רבי שמלאי אינו עולה כהוגן ע"ש, וכעין זה הוא גם בהגהות מהר"צ חיות למכות (כ"ג ב') ע"ש.

ולענ"ד הוא תימה, שהרמב"ן ז"ל שם כתב שדברי **רב המנונא** במכות הם אתו כדברי יחיד כדברי רבי יהושע בן לוי ולא כדברי רבנן דהמדרש, אבל על עיקר דברי **רבי שמלאי** אין רבנן חלוקים, וכדמסיק הרמב"ן שם שדברי רבי שמלאי דתרי"ג מצוות נאמרו למשה מסיני הוא מוסכם וכנ"ל וצ"ע. [ודברי הרשב"ן ז"ל בהקדמתו לספר זהר הרקיע לא זכיתי להבין, ועיין בדברי הגרי"פ פרלא ז"ל דלקמן].

ומה שהעיר מהר"צ חיות ז"ל לראיה דברי התוספות דסוטה, גם זה תימה אצלי, שהתוספות למסכת סוטה הם מאוחרים, עיין שם (מ' ב' ד"ה והאמר), ולא באו לידי הרמב"ן ז"ל, והגאון יעב"ץ ז"ל בהגהותיו לסוטה (ב' א') כתב שמחבר התוספות דסוטה הוא ר"ח אחי מהר"ם מרוטנבורג (ולדידי צ"ע), ועיין בספר שרי האלף ח"א (דף ע"ר ודף ער"א) ואכמ"ל.

ובענין זה אם מנין תרי"ג מצוות מוסכם לכולי עלמא עיין גם בהגהות הגאון רבי בצלאל הכהן מווילנא ז"ל הנדפסות בסוף ספר המצוות עם הגהות מהר"א יעווינין מהורדאנא, ובהגהות מהרד"ם שעל ספר המצוות שם, ובספר פרדס יוסף ויקרא (כ"ה מ"ו), ועוד עיין בזה במאמר הנדפס בסוף ספר זהר הרקיע שעל אזהרות רבי שלמה ן' גבירול ז"ל (ירושלים תשל"ו דף פ"ד ואילך) ואכמ"ל.

וכבר בא חכם הוא הגאון המובהק מהרי"פ פרלא ז"ל בביאורו המופלא לספר המצוות דרב סעדיה גאון (ח"א במבוא פרק א') והאריך למאוד בנפלאות עוזו תורתו בכירור ענין זה אם מנין תרי"ג מצוות מוסכם אליבא דכולי עלמא עיין שם בארוכה זיע"א.

ואכתוב ואקבע כאן הערה קטנה בענין הנ"ל דמנין תרי"ג מצוות, שהתעוררתי בהיותי לומד בישיבת "תושיה" תפוח, שנת תשכ"ט.

ראיתי לגאון המובהק מהרי"פ פרלא ז"ל בביאורו לספר המצוות דרב סעדיה גאון ח"א (במבוא פרק א') שהאריך לברר אם מנין תרי"ג מצוות מוסכם הוא או יש חולקים, עיין שם דכל רז לא אניס ליה.

וחידוש פלא ראיתי שם בדברי הגרי"פ פרלא ז"ל, שהביא דברי חד מן קמאי הוא רבי יהודה בן בלעם ז"ל (אות ב' מנוקדת בפתח), שדעתו דמנין תרי"ג לא נאמר בדקדוק ואינו אלא על דרך הקירוב, והגרי"פ פרלא ז"ל האריך לתמוה על דבר זה ותמה עליו מתלמוד ערוך במכות דלעיל ע"ש.

ועם שאיני כדאי כלל וכלל, מכל מקום תמה אני על עצמי, איך מעיקרא יתכן לומר כן דמנין תרי"ג מצוות לאו דוקא הוא ואינו אלא על דרך הקירוב, דבשלמא אם היו רז"ל אומרים **שש מאות מצוות** נאמרו לו למשה מסיני, היה מקום לומר דלאו דוקא הוא, והכוונה גם לשש מאות ושתי מצוות, או לחמש מאות תשעים ושמונה מצוות (וכיוצא בזה), ונקטו שש מאות מצוות על דרך הקירוב ואין המנין בדוקא, אבל השתא דנחתו חז"ל ואמרו שש מאות **ושלש עשרה מצוות** נאמרו למשה מסיני, ופירוטו הסכום, אם כן פירוט המנין עצמו מגלה שהוא בדוקא, דאם לא כן היו נוקטים שש מאות מצוות, או על כל פנים שש מאות ועשר מצוות, אבל כשאמרו לנו סך המצוות בפרוטרוט, חושבני שאין לך גילוי גדול מזה שהמנין בדוקא, ואין אנחנו צריכים לראיות אחרות, כי מיניה וביה הדבר מוכרח וכנ"ל, ולא ידעתי מדוע הגאון מהרי"פ פרלא ז"ל לא עמד בזה וצ"ע.

ועוד מצאתי לרבינו הגאון הרמ"ע ז"ל מפאנו בספר תשובותיו (סימן ק"ח דף רכ"ה) שכתב: "ואל תקשה עלינו שמצות עשה זו דשביתה בחול המועד נמנית בכלל הרמ"ח עשין [א"ה יח"ס: עיין לרב המגיד משנה הלכות שביתה יום טוב ראש פרק ג'], דמנינא דתרי"ג לאו דאורייתא, ולפיכך נחלקו בו הסופרים [א"ה יח"ס: כוונתו לחכמי ישראל הראשונים כמלאכים ז"ל ועיין קידושין ל' א'], וכל דרך איש ישר בעיניו" עכ"ל.

ויש להתיישב היטב בדברי קדשו וצע"ע, ועיין לגרי"פ פרלא ז"ל שם בארוכה, ויש מן התימה שלא הביא גם דברי הרמ"ע ז"ל עיין שם.

ב. בענין בני לוי מולים היו במדבר

דברים (ל"ג י'): "האומר לאבי וז"ל לא ראיתי וגו', כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו".

ופירש רש"י ז"ל: "ובריתך ינצורו, ברית מילה שאותם שנולדו במדבר של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מולין, ומלין את בניהם [ס"א אותם שנולדו במדבר שישראל לא מלו את בניהם והם היו מולין]". וכן הוא בפירוש רבינו בחיי ז"ל לתורה שם.

וראיתי לגאון המובהק ז"ל בשו"ת חבלים בנעימים ח"ב (סימן קל"ב סד"ה אך דפ"ח סע"א) שאחר שהביא דברי רבותינו ז"ל רש"י (דלעיל) ורד"ק יהושע (ה' ב) דבני לוי היו מולים במדבר, כתב: "והיינו דאמרו ביבמות (ע"ב א') הטעם דלא נשבה רוח צפונית משום שהיו נזופים [מחטא העגל או המרגלים עיין רש"י ותוספות שם], והלויים שלא היו בעגל ובמרגלים ולא נגזרה עליהם גזירה, לא היו נזופים ומלו."

אך לעת עתה לא אדע מקור לדברי רש"י ורד"ק במילה שהלויים מולים היו במדבר, ובמדרש שמות רבה (פ"ט ס"ה) רק איתא ששבט לוי שמרו מילה **במצרים**, וכן הוא במדרש במדבר רבה (פ"ג ס"ד ופ"ט ס"ט), עד כאן תורף דברי הגאון בעל חבלים בנעימים ז"ל ועיין שם.

ונראה לי בס"ד דמקור דברי רש"י ז"ל בספרי (פרשת בהעלותך פסקא ס"ז): "כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו, כי מולים היו כל העם היוצאים. ישראל לא היו מולים, ומי היה [מל]

שבטו של לוי שנאמר ובריתך ינצורו", ועיין בזית רענן שהובא בפירושו זרע אברהם (שם דכ"ג ע"ב) ובדברי שאר המפרשים לספרי עיין שם.

וגם עיין בספרי שם פרשת וזאת הברכה (פסקא ש"ג) על הפסוק הזה עצמו שכך דרשו: "כי שמרו אמרתך במצות, ובריתך ינצורו במדבר. דבר אחר רבי אומר כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו במדבר". [ויש להבין היטב מה מחלוקת רבי עם תנא קמא, ורבו הגירסאות, ועיין בארוכה בזרע אברהם (שם דק"א ע"ב), ובשאר המפרשים ואכמ"ל].

ולפי דרשה זו דהספרי "כי שמרו אמרתך במצות, ובריתך ינצורו במדבר", פשוט שהכוונה ש"בריתך" ינצורו היינו "מילה", כלומר דבני לוי מלו במדבר ודוק.

והאיר ה' עיני ומצאתי בזה דברים מפורשים באר היטב דבני לוי מלו במדבר, דעיין במדרש אגדת בראשית (פי"ז ס"ב) שכך אמרו רז"ל: "באו למדבר ובטלו את המילה ארבעים שנה, שנאמר כי מולים היו כל העם היוצאים וגו' כי ארבעים שנה הלכו בני ישראל במדבר וגו' ואת בנייהם הקים וגו' (יהושע ה'), כל ישראל בטלו את המילה ארבעים שנה, חוץ משבטו של לוי שהן היו מלים את בניהם שנאמר ובריתך ינצורו, זה ברית מילה. באו ישראל לעבור בירדן והיו ערלים, ושבטו של לוי מהולין, והיו סובלין את הארון, ובקשו מי הירדן לחנוק את ישראל מפני שהיו ערלים, מיד עשה להן הקב"ה נסים, באותה שעה כינס הקב"ה ששים ריבוא בין שני בדי ארון אצל הלויים כדי שיראו מי הירדן מילה ויברחו, שנאמר הירדן יסוב לאחור" עכ"ל.

הרי מפורש במדרש אגדת בראשית כדברות רש"י ורד"ק ז"ל שבני לוי מלו במדבר, ומינה תלמד להבין דברי רז"ל בספרי וכדכתבנא בס"ד.

וכבר הגאון רמש"ש ז"ל בספר מבחר כתבים שלו (דף רכ"ט) הביא דברי הגאון רבי אברהם בן הגרא ז"ל שרש"י ז"ל השתמש במדרש אגדת בראשית ובא לידו, והוא דחה ראיתו, אבל הביא ראיה אחרת שאכן רש"י ז"ל ידע והשתמש במדרש אגדת בראשית עיין שם.

ועכשיו מצאתי במבוא לאגדת בראשית (פרק ד' דף כ"ב), ועוד לו שם (דף מ"ג הערה י"ט), שהמהדיר כתב שרש"י ז"ל לא ראה למדרש אגדת בראשית כי לא בא לו ולא היה לפניו ע"ש, וכן כתב שם בהגהותיו למדרש אגדת בראשית (פרק כ"ו אות ז' דף נ"ג), ולא ראה דברי הרמש"ש ז"ל וראיתו וצ"ע.

ולפי שעה איני יודע מה אידון בה, ומי הצודק, ובלי נדר נעיין ונברר אי"ה הענין, וכעת אין הזמן מרשה, מיהו אף שנאמר שאכן רש"י ז"ל לא ראה דברי מדרש אגדת בראשית, מכל מקום תסגי לן בדברי הספרי שהבאתי ששבט לוי מלו עצמו במדבר, וזה מקור דברי רש"י ז"ל, ושלמה משנתו של עטרת המפרשים רש"י ז"ל כדרכו הטובה ודוק.

ג. בענין וימת שם משה עבד ה' על פי ה'

דברים (ל"ד ד'): "ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתך בעיניך ושמה לא תעבר, וימת שם משה עבד ה' על פי ה'".

ופירש רש"י ז"ל: "לאמר לזרעך אתננה הראיתיך כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבע לכם הקב"ה קיימה וזהו לאמר לכך הראיתיה לך אבל גזרה היא מלפני ששמה לא תעבור שאלולי כך הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה ותלך ותגיד להם".

ובמסכת ברכות (י"ה סע"ב): "אמר רבי יונתן מנין למתים שמספרים זה עם זה, שנאמר ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר מאי לאמר אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבעתי לכם כבר קיימתיה לבניכם".

ובמסכת סוטה (י"ג ב'): "ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו, ותניא שתיים עשרה מעלות היו שם ופסען משה בפסיעה אחת".

ובלומדי בישיבת "תושיה" תפרח (שנת תש"ל), הראיני מו"ר הגאון שליט"א מרגינתא טבא דלית לה טימי, בספר סדורו של שבת ח"א (שורש א' ענף ב' עלה ה') וזו לשון קדשו: "וימת שם משה עבד ה' על פי ה', שמעתי בזה דבר נפלא הפלא ופלא, בשם מחותני ידיד ה' וידיד נפשי, הרב הגאון החסיד המפורסם נזר הקודש איש אלהים קדוש מוהר"ר **אברהם יהושע העשיל נר"ו אב"ד דק"ק אפטא**, ועתה הוא אשר הורם ואשר הונף אל קרית מלך רב ק"ק יאס הבירה יע"א, ותוכן דבריו שהקב"ה לא מצא עילה להביא מיתה על משה רבינו ע"ה, אם לא שמצא לו אף בזה מקום שליחות, והוא על פי מאמר רבותינו ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר, מאי לאמר אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבעתי לכם כבר קיימתיה לבניכם". לכן תיכף שצוה לו השי"ת השליחות הזאת, אמר משה לנפשו שחי ונעבורה, ומסר נפשו תיכף למיתה, כדי לעשות שליחות המקום ב"ה" ושפתים ישק. [ועיין שם מה שהוסיף עוד על דבריו ובסגנון הזה ודפח"ח].

ומענין להשוות הדברים לדברות רבי אברהם ך' עזרא ז"ל בפירושו לתורה שם: "וימת שם משה עבד ה', שאפילו במותו עשה מה שצוהו כעבד", ואיש האלקים הרמ"ע מפאנו ז"ל בספר עשרה מאמרות (מאמר העתים סימן כ"ב) כתב: "משה רבינו זכה למיתה מעולה ומשובחת, ונצטוה עליה כאחד מכל עשין שבתורה, ככתוב ומות בהר (דברים ל"ב ג') כמצווה ועושה, ונצטוה עליה כאחד מכל עשין שבתורה, כעונת מצות ציצית ותפילין וחליצתן בערב שבת", ודוק היטב.

ובם"ד אמרתי שיש לרמוז זאת גם בטעמי המקרא, שהרי הטעמים על התיבות וימת משה, הם **קדמא ואולא** (למנהג אשכנז), והיינו שברגע שהשי"ת אמר למשה שיעשה שליחות זו, תיכף ומיד **קדם ואול** והלך משה רעיא מהימנא, ובפסיעה אחת פסע י"ג מעלות, לעשות ולקיים רצון בוראו וחפץ יוצרו, ובחד קטירא איתקטר ונתעלה לחיי הנצח, ועוד שם עומד ומשמש, זיע"א.

ד. בענין אשר עשה משה לעיני כל ישראל

תשמ"א.

דברים (ל"ד י"ב): "ולכלל היד החזקה ולכלל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל".

שנינו באבות דרבי נתן (פ"ב ה"ג): "בשעה שעלה משה למרום לקבל את הלוחות שהן כתובות ומונחות מששת ימי בראשית וכו', נטלן וירד והיה שמח שמחה גדולה, כיון שראה אותו סרחון שסרחו במעשה העגל אמר היאך אני נותן להם את הלוחות וכו' חזר לאחוריו, ראו אותו שבעים זקנים ורצו אחריו, משה אחז בראש הלוח והן אחזו בראש הלוח שנאמר ואתפוש את הלוחות שאין אומר ואתפוש אלא במה שאחד רוצה ליטלו מידו, **חזק כוחו של משה מכולן**, שנאמר ולכלל היד החזקה ולכלל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל". ועיין מדרש לקח טוב הוא פסיקתא זוטרתא (פרשת תשא) עיין שם.

ולבאורה אינו מובן מאי ראייה מייתי תנא דאבות דרבי נתן מהך קרא "ולכלל היד החזקה ולכלל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל", למה שדרש "שמשה היה תופס בראש הלוח ושבעים זקנים בראש הלוח" וכו', דהיכן רמוז ענין זה במקרא זה.

ובם"ד נראה לי דתנא דאבות דרבי נתן דריש לקרא **לעיני כל ישראל** דהיינו סנהדרין של שבעים זקנים דנקראו **עינים**, וכדרשתם במדרש שיר השירים רבה (פ"א ס"ט"ו): "עיניך יונים, עיניך הם סנהדרין, שהם עינים לעדה הדא הוא דכתיב והיה אם מעיני העדה", וכן הוא עוד בדוכתין סגיאין שנמשלו הסנהדרין לעינים, עיין במסכת תענית (כ"ד א'), ובבא בתרא (ד' א'), ובספרי (פרשת עקב פסקא מ"א), ומדרש תנחומא (פרשת תצוה ס"ה), ומדרש אגדת בראשית (פרק מ"א), וילקוט שמעוני ח"ב (רמז תקפ"ח) ועוד.

מהשתא דאתינן להכי יובנו היטב דברי תנא דאבות דרבי נתן כשדרש **לעיני כל ישראל** דהיינו סנהדרין ודוק.